

Сыаната
2 харчы.

(CCTA).

Государственная статистика орошения и мелиорации.

райсовет исполкому
культурафа отделы
сэбиэдиесэйт

Варвара Васильевна Кузьмина пятилетка үс сыллаады соруларын толордо. Үрүн илга мөһстара икки сыл абыс йлга валовойунан 84,3 тонна үү ту йлга.

Билегини тапканан 3,4 тонна үүтү бизарда. Билегин күнүн ынадын ахыстан 11-12 кг ыыр.

Балдывини ферма коллективиттан ЫБСЛКС чилизна, республиката- ны «Үрүн илге гвардеп- тар» кустаналыны кы- тылаада Анна Романова сайынты ыйдарга бири- ди фуражнай ынахтан 1200 килограмтан итөөдө суук үтү ыан сылаады- быламын түөрт ый ин- нина толорорго уонна ити- көмгө 2000-лаах кирби- ки ыларга эбөөһөтөли- тибөлөх. Кини сайынты ыйдарга хас ынады ах- сыттан 1150-нуу кг, аыс- ыга 2140 кг, үтү ыан

Хайахсыгтан Маандай
ферма ыяныыксыга, оро-
йуон Советын депутата

Варвара Васильевна Кузьмина пятилетка үс сыллаады соруларын толордо. Үрүн илга мөһстара икки сыл абыс йлга валовойунан 84,3 тонна үү ту йлга.

Оттон Кууһума ферма-
старыайа, ыһчат ыстап-
пыга Александра Васи-
льева Софронова үс ый-
га хас ыһадын ахсыттан
1067-дин кг ыта. Итинэн
эбэхэсталистибөтүн толо-
ро 233-түү кг хаалла.
Кини пятилетка үс сыл-
лаагы соруудаын 2,5 тон-
надан аһарда, сыллаагы
былзанын алтынны 10
күнүгөр толорор кыһ-
тына.

Кинилэр сэтгэһилэрин төрүтэ — сайынгыг хас бириднй күнү тодору көдүүстээхтэк туһаны, үрдүк дымсиппининэ, эппизтинэс. Хас биридин элэһинькыт кинилэрдим үлэһиннэрэ кыһанылхтоох.

ский туристический секретаря Мария Ефимова платит синглы отүүктүүр, хөнгөнрөр. Оттон Якутскайдааы 8 № дэх ГИТУ-ну бэйыл бүтөрбит Матрена Гуалева примеркаа бэлэмнир (киилэри алараа, синимонка көрөбүт, унаттан).

«Гвоздика» комсомольской-йичат бир-төөдө коллектива пят-летка үнүс сүрүн, сы-лын бастакы антары-тар социалистический куоталааныга управ-ление үрдүнэн кылайын-лаарынан тохембыта, Производство басты-нара балазын ыйытар 1080 солкуобайдаах үл-еи толорорго эбэһэтэ-листибэ ылыммытара. Городууксуйа, биалэн турар, үрүк хаачыс-тыбалаах буолуохтаах. Коллектив түмсүүтө, ыһамныта, сатабыла — Борилибэт тыл то-лорулларыгар бигэ мак-тыа.

II. Оконешлиги фотолара.

«Платьем олус табыллыбыт. Сакааспын биризмэтигэр тиктилэр». Олобу дьаһагы хаачыйышы производственной управлениетын коммунистическэй үлэ утарынга Т. П. Турантаева сайлайаччылаах туорт киһилээх «Гвоздика» комсомольскайыччат биригээдэтин үлэтин туһунан сакаасчыттар үөрө көтө ытиһник көрсөтүллэрин үгүстүк астыахха сөп.

Татьяна Павловна
мистэннэгийн үлэ-
лээбитэ 14 сая буолла,
идэтин үчүгэйдик ба-
һылаата. Билигин уус-

ЧЕБОКСАРЫ. Чебоксарский ГЭС төхсүс агрегата промышленный нодоруускара түрүорудуна. Кини агрегаттарын агардара кайыы-үйө үлэ-милдэр. Станция үлэ-кылариллизиттен 3,5 миллиард кэрэте кыловатт-час электросенергия ототудуна. ГЭС итичче энергияны сыллата биз-пар буолуога.

ПОМАРЫ (Марийский АССР). Уренгой — Кингисепп газопровод Марийская дача участвовали туттааччылар суолларын үс тымык биирин бардылар. Кинилэр 20 километрдаах турбаны илэртилэр, изоляциялаатылар уюннаруудулар. Трасаны таһына тэтимэ Уренгой — Помары — Ужгород магистралын тутууга ситиһилибиттөөр түргэн. Онуоха коллектив трансконтинентальной газовой магистрали тутууга муньунмун бастык опытын туһаныы көмөлөстө.

КЕМЕРОВО. Кузбасска
саймай каскиллэх Еру-
наковскайдзады таас чох
үсөкзэн сытар скирин ба-
һыһыыр горняктар үлэзэ
бастаы кыайыһылары
ситистилэр. Кизилар биир
мөдүйөн томна оттугу
хостотулар. Чох үсөкзэн
сытар сириттэн чугас
шахтерлар вахтовай бо-
луолактара тутуллар.

СЫКТЫВКАР. Коми АССР нефтяниктара хостонум бызыанга көрүлүбүт татимин куюларыларытар үлөз эрдэзэн киллерилибит поларнай эргимтэтөзө нефть үсөккан сыгтар сифдарин туһанлы көмө. эосте. «Коминефть» холбошук промыселларыттай сыл сараланыадыттай араарылыга 130 тыһыынчатын толорор тонни нефть атаарылынып, Ситинин терүтүткөн скважиналары ордул түргэнни дьөлүү уонна холбош үлөлөччилөр ыкса си бөөстөһинилэрэ буолаллар (ССТА).

Сүүхүгэ бородуужуйа
мы биеэр уонна органи-
мы толорунар энергия со-
дотох источигынан аһы-
лык буолар. Аһылы-
дымг бэйэтинэн буолбак-
ка, онно баар химическэй
веществолар сүүһү орга-
низммыгар индэллэринэ
быһаарыллар. Сүүһү эти-
гэр хааныгар тоһонон эл-
бэх химическэй вещества-
ларэр да, аһылык—со-
чолон ордук индэмэлээх
буолар. Ол иһин сүүһү
аһылыгын бөлэмизэниг-
гэ хаачыстыбата улахан
суолталаах. Билигин сов-
хозтарга оһоһуллар аһы-
лык сүүһүнү минти көр-
дөбүллөрүгэр ыраадына-
аһиэтээбэт.

Онус пятилетка уста
тыгар республика совхоз
тира сүөһүнү аһылыгы
нан 60—70 бырыһыан, ө
күнтөр нүгэмтэлээхтөрү
нан 30—40 бырыһыан, бу
һүмүтө протейиннан 4
бырыһыан хааччыбын
кэлдилэр. Оту бөлөмнэ
һип технологията кэһин
эриттөн 1 килограмм
аһылыкка баара эрэ 35—
40 грамм протейн, 5—1
миллиграмм каротин баа
буолар. Оттон фосфор
1,5—1,8 бырыһыан буу
лааччы. Итинн табына
быһиги сүөһүгэ бэрт аы
һык уотурбаны уонна си
лэһин биэрөбит. Бу усулу
букада кураанах аһылы
рационуттан 8—11 быры
һыанна протейн буолуох
типпыттан, бийиэхэ баа

-Специалист сүбэтэ

эрэ 5-6 бырынмана про
теингах буулаачч.
Итүнтэн да көрдөхкө сү
нү аһылыгын советуон
калааһыгга агардас ах
саанын эрэ өттүн экинэ
тиспэккө хаачыстыбаты
эмнэ биллэрдик тупса
рынага улахан болдомто
туһайдылаахтаах.

Аһылык хаачыстыба-
тын урдугин проблема-
тын быһаарыгыга содо-
тускалалар аһылыктар
инжэнталарин сөптөөхтүгү
сыаналааһын улахан суол-
талаах. 1977 сыллаахха
ССРС-ка аһылыктары сыа-
налааһын официалынаа
системата киддарыланын-
та. Ити система быһыы-
тынан от, сенаж уонна
спилдэ 4 кылаастаахтык
от мээккэтэ 6 кылаас-
таахтык сыаналаналлар.
Сүөһүнү иитин Бүтүн
Союзтаагы институтун
быһаарыгытынан хаачыс-
тыбаталтан көрөн сүөһү
аһылыгынан инжэнтэтин
кг оҕо тоһо аһылык еди-
нидата уонна тоһо грам-
протеин баарынан быһаа-
рыллар (бастааны колонк-
— аһылык еденидата, ик-
кис — протеина, гра-
мман)

I кылаастаахха	0,47	42,5
II кылаастаахха	0,42	37,8
III кылаастаахха	0,36	32,5
Былааһа суокуа	0,28	25,5

Силаска уонна сепия
на аһылык кылааһыта
көрөн аһылык единицата
уонна протеин ахсаан
лэтин уларыттар. Холо
бур, 1 килограмм силаска
на 0,18 аһылык единица
та уонна 15 грамм буһу
тус протеин баар буолла
рына, кылааһа суохх
аһылык единицата 0,06
на, буһумтуо протеина 7,
граммга диэри түһэр.

Республика үгүс совхозтарыгар аһылык хаачыстыбата бу үбүс ааттаммат системанан кылган учуоттаммат, ол дини уопсай софотуопкалар аһылык ахсаанын өлүмүтүн кытары сөптөөктүк сибээстэмиз. Үгүс совхозтарга аһылык өлүмүтүн быһаарыгы хаачыстыба биэр суол үрдүктүк көрдөрүллэр. Холбоор: окко 0,42, сийлэс 0,17, сенэжкэ 0,35 аһылык өлүмүтү үрдүттэн быһылар. Уопсай түмүккэ софотуопкалар аһылык өлүмүтү итинэн үрдэттиллэн көрдөрүллэр. Ол дини үрдүттэн сыналган софотуопкалар аһылык хаачыстыбатын үрдэтти итин өксүһүүгө өмөһөспөт.

Интикетин хаһазылы, тыбаларга бөлүмнөнөр от, сизлэс хонна сонж ах.

саанын, олоо хаачысты-
галарын кытары акса си-
бээстипр хайаан да наа-
да. Оччодунга эр общес-
твенн.Мі сүсүнүг тоһа
нүмэтэлээх аһылыгынан
хайдах хааччыларбыт
көстүөгө. Согуотупкала-
нар аһылык ахсаанын
хаачыстыбака кытары
сибээстипр буоллахха,
кэлэр өттүтэр өтчүс-
түр үлэ хаачыстыбатын
түпсарыгыа өрдүк ды-
ныардаах буолуох этилэр.
Ити түбэлтөгө кирилэрэ
үлэ төлөбүрүн онорууга
успай түмүк хаачысты-
бата эмиз учуоттаных-
таах.

Аһылык химическэй аналаныттан корон интэм-таларх веществаларын коэффициентинан таһаараллар. Итинги химическэй лабораториялар, тыа хаһаайлыгыбатын производственной управлени-ларын уонна союзтар специалистарга үчүгүйдир билэллэр. Бэлэмнэх специалистар аһылык интэм-татан коэффициентин таһаарыахтаахтар. Бэлэмнэмит аһылык хаачыс-тыбатын аһылык едини-цатын уонна буһумтуу процентинан таһааран ба-ран тустаах кылааска биллэриллэр. Өскө бөлөм-мүнүн эл Ш.э. Ш.э. кы-

застаах эбэтэр кылааһа суох буолларына, төһө интэҥэлээрин быһаарар инниттэн I кылаастаах окко эмиз анал коэффициентын таһаарыллар. Атын кылаастаах оттору I кылаастаах окко үтэ-позитивга манньк коэффициент туттулар. II кылаастаахха — 0,8936, III кылаастаахха — 0,7860, кылааһа суохха — 0,9598. Оттон синлэскэ II кылаастаахха — 0,8889, III кылаастаахха — 0,7222, кылааһа суохха — 0,5000. Итинник коэффициенти-нан таһаарар буоллахха, биһиги общественной сүө-һүгү төһө интэҥэлээх абыллыһан хааччылар-быт чуолкайдик көстө-тахсар. Оччого тустаах отделение, ферма сүөһүт-тэн төһө бордункусуйан-ылара эмиз эрдэттэн ула-хан сыысхала суох учуот-танан өҥ.

Оту уюна атын даража-
аһылыктарыг бэлэмнээ-
һингиз былааны толоруу-
га сүөһү нитинтин Бүтүн
Союзтаагы институтунаа
оноһуллубут системаны
блөхтоһун инникитин
аһылык хаачыстыбатын
инни охсуһууга улахан
туһаллаах буолуора. Оттон
хаачыстыба үрдэһинэ
сүөһү бородууксуйатын
үрдэтинэ быһаччы оруол-
лаах буолара чакчы.

Н. СИДОРОВ,
биологической
наука кандидата.

ААН ДОЙДУ НОРУОТТАРЫН КОММЕНТАТОР КОЛОНКАЛАРА АЛБЫННА АБАККЫН

Арвантүгүс пропаганда-
ской кишинер, антисовет-
ской айдааннары тэри-
йичинер, чуелаан, Дале-
най Востока Вашингтон
провокацияга таннаа-
тыттынан сибээстэн то-
но да иригирдэлэр, но-
руоттары айа уонна сө-
билэниини өһөр иһин ох-
сууу суолуттан туора-
тыахтара суоҕа. Ону аа-
нан кырдыгынан көрөр
арвантүгүс политической
эргимтэлэр, ван дойду
общественноһун предста-
вителлэрэ холуннарды-
лаах хампааньыа төлө
тардыллыгыгар эйини
бөгөртөтөр, ядернай сө-
ринни туоратар иһин ох-
суууларын күүһүрдөн
хардараллар.

Рейган администрация-
та антисоветизм утары-
тар АХШ-гар айа иһин
киин хампааньыа түм-
уларга суоттанар. Ол
арзори ити былаан тан-
настар төлкөлөөх диэн
билигин даҕаны муһаада
суох этиэххэ сөп. Эссө
1972 сыллааҕы прези-
дентскай быһыбарга бэйэ-
тин кандидатуратын ки-
лэрэ сылдыбыт урукку
сенатор Дж. Макговерн,
АХШ нэһилиэнньэтин
киин эргимтэлэрин са-
наатын биллэрэн, АХШ
президентин поһутар бө-
йөтин кандидатуратын
демократическай партия-
тан эссө төгүл туруорар-
га быһаарыммытын ту-
һунан иһитиннэрдэ. Мак-
говерн бөйөтин хампаан-
ныатын сөбилэниинэн үлү-

һүһүүнү тохтотуу, сөби-
лэниини эһин бөһүрөөс-
тарыгар Советскай Сою-
зу кытары сөбулэниини
ситиһи, Рейган адми-
нистрациятын милитарис-
тскай политика Америка
национальнай интер-
вистэригэр кутталлааҕын
сытымытк критикалаа-
һын лезунууна быһыах-
тааһын биллэрдэ.

Джорджтаунскай уни-
верситет профессора П.
Робертс Соһуруу Корея
самолетун тула АХШ-гар
күөдүйбүт айдаан ядер-
най арсеналлары тоһоруу
иһин дойдуга тэнийбит
маассабай хампааньыа
тохтотуу суоҕа диэн бө-
лүгэстэ. АХШ-гар анти-
советизм үгөнүөн күү-
рүккэ сылдыбыт күнү-
ригэр Харрис сулууспата
общественнай ойу-санаа-
ны ыйытыкта америка-
нецтар 59 бырыһыаннара
Рейганы АХШ президе-
нтин быһыытынан ита-
рэйбөтүгү көрдөрдө.

Американскай сөри-
тизмэхтөр бастагы ох-
сууга аналлаах сана аме-
риканскай ядернай раке-
талары тарватан туру-
орар санаалаах Арвантү-
гүс Европаһыгар кизин
общественность АХШ уон-
на НАТО милитаристскай
иритиригэр өһөрөтөр ядер-
най маньыктар иирэки
былааннарын утары со-
рунуулаах турунуулары-
нан хардарда. ГФР-гар
ГДСР Баден-Вюртемберг
сирдэринээгин тэриэтэтин
суһал ыгырылаах сө-

һө дойду территорияты-
гар саҥа американскай
ракетаһары тарватан ту-
руорууну утары эһэ. Об-
щественность санаатын
ыйыттылар арвантүгүс не-
мецтөр 75 бырыһыаннара
ити ракеталарга мааһый-
баттарын көрдөрдүлэр.
Арван Германия бэчээтэ
«сыралланныах күһүнү»,
ГФР-гар сөринни утары
модун турунуулар дол-
гуннарын хайыһы-үйө би-
лигин биллэринэр.

Ханна барытыгар итин-
ник. Тред-юнионнар Бри-
танятааҕы конгрестарын
уочараттаах сөһинэн би-
хиромит резолюцияга
Англия территориятыгар
американскай кыһаттаах
ракетаһары тарватан ту-
руорууну утары ордуу
көдүүстэхтин охсуһарга
ынтырыны этилэр. Сөри-
ти утары ядернай сөри-
ти сөһин утары хампааньы
Италияга, Францияга,
Бельгияга, Голландияга,
Данияга, Японияга, Ав-
стралияга эми күүһүрөр.
Ити испиһэхтэ эссө сал-
гыт туруохха сөп. Капи-
талистическай айтаруу
дөһөннөрү монополистарга
баһархай барсы, үлөһит-
тэргэ үлэтэ суох буолуу-
ну кэһиллэр сөбилэни-
нэн үлүһүйүү, эконо-
мическай проблемалары
сытырхатар эрө буол-
бакка, сана сөринтэ тү-
нэһиини адалаһар улам
диринтэки өйдүүлэр.

И. АВЛАМОВ,
ССТА ырытааччыта.

А. Е. Дьячковская сө-
бүдүсэйдээх интерна-
тоскулатааҕы промтовар-
най маҕаһык коллекти-
ва атырдыах ыйытар 33
тыһ. сак. таһаары аты-
лаһаах былаанын 2
тыһ. солк. аһарбыта.
Атыллаһааччылар санаа-
ларын суруйар кинигэ-
продавецтар А. Е. Дьяч-
ковская, И. П. Степанова
уонна Е. И. Андреева аат-
тарыгар үгүс махтал ба-
һыһа тылларын ааҕа-
быт. Олорго прилавок бу-
чулуу үлөһиттөрө атыл-
лаһааччыларга эйэрэс,
бөһомтөлөөх сыһыанна-
ра, наалыйаллары булла-
ларыгар кыһанан көмө-
лөһөллөрө тоһоһолоон бө-
лүгэһир.

Снимокка: (хэһастап)
А. Е. Дьячковская, Е. И.
Андреева уонна И. П.
Степанова.

П. Оконешников,
фотота.

Доруобуйа муннуга ИС СЫСТЫГАННААХ ЫАРЫЛАРА

Сорох ыарыһалар тар-
дыһыларын бөһуу, эм-
чигэртөн эрэ буолбакка,
нэһилиэнньэ санитарнай
эргитэн табатык дьаһа-
ныытыттан тутулуктаах-
тар. Туох ханнык иһини,
ис сыстыганнаах ыа-
рыһаларын — дизентерия-
ны, ис тибин, паратиф-
тары, холераны, о. д. а.
Ис сыстыганнаах ыа-
рыһаларын утары охсу-
һуу, быстахтык ыллааха,
олор тарданар суоллара
элбэхтэринэн ордуу уус-
тулурар.

Ыалдыбыт киһи иһит-
тэн тахсыбыт микробтар
почваа, аска, ууга ту-
аллар. Микробтар күөл-
лэргэ, ону тэнэ дьыа-
уугу араас предметтери-
гар орон танаһыгар,
иһиккэ-хомуоска, сөн-
һуурдарга эр кэмгэ өл-
бөккө сылдыааччылар. Ди-
зентерия палочкалара уу-
га 35 хымыкка тийэ өл-
бөтөр. Олор ордуу са-
һынны-күбүһүнү кэмгэ
төрүүллөр — ууһуулар
итиэннэ дьону сутуйал-
лар. Сайын гигиена бы-
раабылаларын тутуспат
буолуу ордуу сэрэхтээх.
Сэрэхтөр оргутуллубатах
ууну иһэн, кирдээх ууга
сөтүөлээн ылдыааччылар.
Ыраастамматах огурсуну,
этэһоннору сизинтэн ыа-
рыһы эмиэ туруон сөп.

Ыблокаа, сливаа, мор-
купка даҕаны ыарыһы
көбүтөччилэр уһунуу
баар буоллааччылар. Со-
рок дьон оһолорун онуу
сууллубатах астарынан
күндүлүү сатааччылар.

Ыарыһаны тарватаач-
чынан, этиллибитин кур-
дук, ыарыһах киһи буол-
лар. Онон киһи ыары-
дар эрэ, тута балыһаа
көрдөрөн, атыттары су-
туйбат курдук дьаһа-
ныахтаах. Ис-оһоһос ыа-
рыһаларын чэпчэки кө-
рүһүр чаастахтык тү-
бөһэллэр. Онон дьон, ыа-
рыһахтарына, суолта
бизрбэтти сыһыанна-
һааччылар. Ол-букатын
сыһа. Онук дьон сыс-
тыганнаах ыарыһы тар-
ватааччыларынан буолал-
лар уонна түмүгэр ыа-
рыһы хроническай көрү-
нэр ылларыахтарын сөп.
Ыалдыбыт киһи маҕа-
һыннаа, орд учредже-

нистыгар, остолобойга,
аһылык бороуукуталарын
эһини аһаһыах үлө-
дир буоллаһына ордуу
кутталлаах.

Дизентериянан ханнык
баһарар киһи сутулуюн
сөп. Ол өрөһи ордуу бө-
гар диэри саастаах оһо-
лор ылдыааччылар. Онон
оһо кыра эрдэбиттэн са-
нитарнай, гигиеническай
режими билэрэ, тутуһара
улахан суолталаах.

Ис сыстыганнаах ыа-
рыһаларын көбүтөччилэр
тулуурдаахтарын таһы-
нан түргэнник ууһуула-
рын умнууохха наада.
Холобуу, сиккэй үүккэ,
сөрүүн да сиргэ турар
буоллаһына, бактериялар
эр кэмгэ тыһыһаах сыл-
дыааччылар итиэннэ көн-
нөрү температураа да,
түргэнник элбиһлэр.

Онон оһуруот астарын
уонна отоннору оргуйбут
уунан сууһуу ирдэнэр,
үүтү оргутан баран иһи-
лэхтэр.

Ис ыарыһаларын тар-
ватааччылартан биһрдэ-
тэринэн саһырыа буолар.
Ол иһин бөх товор сир-
дэри, туалеттары мадды
ыраастык тутар, дезин-
фекциялыыр наада. Дьы-
ни сибэтээх тирээккөнөн
ыраастааһын эмиэ суол-
талаах. Эргизин уонна
аһылык учреддениелара,
портар уонна вокзаллар
ыраас буолуулар, бил-
лэн турар, эмиэ ирдэнэр.

Хас биһрдии киһи ыа-
рыһы кутталы ойдоон
туран, атыттары харыс-
тыһырга кыһанара наада.
Ис-оһоһос ханнык баҕа-
р ылдыһыһыгар туту-
врачка көрдөрүлүөхтээх.
Ыарыһы утары охсу-
һуу сүрүн көрүнүөн сө-
рөтөр дьаһаллар буолал-
лар. Олорго нэһилиэнньэ
активнайдык кыһара
наадалаах.

Е. КУЗЬМИНА,
санитарнай-сырдатар
үлэ иһтруктора.

Редакторы солбуйааччы
С. Н. ЧИЧИГИНАРОВ.
«Якутская лиоветро-
ройуоһааҕы мехучаст-
гар люфтер уонна тра-
кторист наадалар. Үлэ-
һыһылыбыттар олор-
дьыһэн хааччыллаллар.
Администрация»

ЫТЫ үрдүктүк ту-
туу, ыкка сүгүрүйүү
сахаларга былыргыттан
баара. Академик А. П.
Окладников байарантай-
лар төрүттэрин туһунан
1890 с. бөһөтөһүт үһү-
йэнтэн адалар. Онно
Омодой Ваай соһотох уо-
ла Кэлтэгэй Тобук олус
быстаран, ыта тугу аҕа-
ларынан аһылыктанан
өлөртөн орпугун чааһы-
нан иһепсэр. Байаран-
тайдар ол төрүттэрин
«араначчылааччы уонна
аһадааччы» ыт буолбут.
Академик: «Собака эта,
несомненно, была древ-
ним тотемом лесных
охотников и рыболовов»,
— диэбит. («История Якут-
ской АССР», т. I. Якутск,
1948, стр. 360-361). Оттон
А. Е. Кулаковскай: «Дьах-
тарга оһону ыт айыһы-
та биһирэи сөп», — диэбит-
тээх. («Материалы для
изучения верований яку-
тов», Якутск, 1923, стр.
23).

Итиһэртэн сизтэртэн то-
пониһиет Баҕдарыһын Сүл-
бө «Ыт кыһыһы алаһаа»
диэн ыстатыйатыгар («Са-
һа олох» хаһыат, 16. I.
1982) киһи саамай бөри-
һиллээх дөһөрө ыт буола-
рын, сүөһү иһитинтэ дьа-
рыһтаах поруоттар кыһы
тэнгара оностон ыкка сү-
гүрүйүүлэрин, ыт үөһээ
аһыһалартан айдарыһаа-
һын, оһолорутар өлүүлээх
ыһа оһо биһирэ, бастаан

ыт оһотун сытыралла-
рын, онон «куһааһы ты-
һы» куттууларын туста-
рынан суруйбута. Итин-
төн тэһааран сахалар
оһолорун ыт аатынан
ааһыһалларын быһаар-
быта.

Кырдык, XVIII үйгө

ӨЛҮКТҮЙБҮТ ААТ

Антропонимика

Бүлүү умнаһыгар итин-
ник ааттар дэлэйэ сыл-
дыбыттар.
1776 сыл. Бүлүү сүн-
нүүн хөдүһаларын Сун-
таартан Кэбээһигэ тийэ
барыларын биздэмэстэн
олохтоохторго түгэһипит
докумуоннарын проф.
Г. П. Башарин архивтан
булан бөһөтөһүтэ.
(«Якутский архив», вып.
I, Якутск, 1980). Биздэ-
мэскэ 2714 киһи испи-
һэстэммит. Ол дьонтон
32 эр киһи Ыт Кыһа
диэн дьыһыб ааттаахтар.
Холобур, Дьаархан боло-
һыгар Иткыса Сонтоев,
Иткыса Кырһасов, Ит-
кыса Мохонн, Иткыса
Кутукаев, Дагыса Иткы-
син, Талка Иткысын
диэн ааттаахтар баал-
лар. Манна бастагы тыла
— киһи сирэй аата, иһи-
һэ — аһатын аата. Онон
бу дьон Сонтой уола Ыт
Кыһа, Кырыһас уола

Ыт Кыһа, Мохойо уола
Ыт Кыһа, Кутукай уо-
ла Ыт Кыһа, Ыт Кы-
һын уола Дааһыска, Ыт
Кыһыһын уола Тайаһа
диэн ааттаах эбит бу-
оһоһаахтар.

Эр киһини тоһо «Ыт
кыһа» диэн ааттаабыт

тэра муһаах. Бука, оһо-
лоругар өлүүлээх муһ-
наахтар оһолорун «куһа-
һын тыһытан» харыһаан,
иһинин муһнаран, уолу
кыһыс диэн, киһи оһотун
ыт оһото диэн кубулуан
ааттаахтара. Онук ку-
булдуулар үгэс тюркскай
омуктарга былыргыттан
иһинник тардамыт суол.

Соторутааһыта төрө-
бүт ыт оһотун сахалар
үнүгэс диэн ааттаахчы-
лар. «Сахалыы-нуучча-
лы тылдьыкка» (М.
1972 с.) «үнүгэс — I. побед,
2) щенок» (453 стр.) диэн
сыһаарыһыбыт. Үөһө
ыйыһылыбыт биздэмэскэ
Үнүгэс диэн ааттаах 48
киһи баар. Боотулуга —
Унигесь Муружин (Муру-
ну уола Үнүгэс), Кыса-
га Унигесев, Емельян
Унигесев, Лүүчүһүнэ —
Унигесь Ондесев (Өндөй
уола Үнүгэс), Батурчан
Унигесев, Наахараа —

Унигестир Сартаев, Ха-
наласка — Харакыс Уни-
гесев (Үнүгэс уола Ха-
ракыс).

Ити ғынан баран Бү-
лүү да сүннүүтэр ити
ааттар биһр төһүнник тар-
дымтатахтар эбит. Туе
туспа кинээстээх төрөт
Дьаархан волостарыгар
саамай үгэс Ыт Кыһа-
га (13 киһи), Үнүгастэр
(18 киһи) испиһэстэм-
митэр, оттон Боотулу,
Мукучу, Мэһик, Наахара,
Үөдөгэй волостарыгар Ыт
Кыһа диэн ааттаах ки-
һи суоҕа.

Бу биздэмэстэргэ ыттан
төрүттээх атын да аат-
таахтар элбэхтэр: Тобуска
— Итты Туласынов (Ту-
лаһын уола Ыттыһа), Ит
Чахов (Чаах уола Ыт),
Дьаарханга — Көтөн Ит-
тыктыт, Итты Мохотоев
(Мохотой уола Ыттыһа),
Боотулуга — Сонтоҕоһи
Иттыканов, Үөдөгэйгэ — Ит-
тыр Жеһеҕов (Дьуонах
уола Ыттыһыр), Наахара-
га — Иттай Сырасев (Сы-
рай уола Ыттай), Хаҥа-
ласка — Ытты Кирикков,
Бордонто — Ыттыка До-
кулинов Эремес, Эмея
уонна Торокон Иттыки-
нар, Дьаарханга — Ыт-
тык Кучонахов, Бегис-
тар уонна Балкын Итты-
ковтар уо. д. а.

(Бүтүүтэ бөһөтөһүнэ).

БИНИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовой индекс 678700. Чурапчы с.
Карл Маркс уул. 12. ТЕЛЕФОННАРЫТ: редактор — 21-395, отделлар —
21-495, уопсай 21-505.

«Саһа олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского
райкома КПСС и районного Совета народных депутатов
Якутской АССР.